

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Факультет технології виробництва і переробки
продукції тваринництва, стандартизації та біотехнології**

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
ВІТЧИЗНЯНОГО СВИНАРСТВА**
(виробничо-практичні рекомендації)

Миколаїв
2020

УДК 636.4.082
С-91

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Миколаївського національного аграрного університету від «22» грудня 2020 р., протокол № 4.

Укладачі:

- С. І. Луговий - д-р с.-г. наук, доцент, в.о. завідувача кафедри генетики, годівлі тварин та біотехнології, Миколаївський національний аграрний університет;
- С. С. Крамаренко - д-р біол. наук, доцент, професор кафедри генетики, годівлі тварин та біотехнології, Миколаївський національний аграрний університет;
- О. С. Крамаренко - канд. с.-г. наук, ст. викладач кафедри технології переробки, стандартизації і сертифікації продукції тваринництва, Миколаївський національний аграрний університет;
- В. Я. Лихач - д-р с.-г. наук, доцент, провідний науковий співробітник, Миколаївський національний аграрний університет;
- І. П. Атаманюк - д-р техн. наук, професор, завідувач кафедри вищої та прикладної математики, Миколаївський національний аграрний університет.

Рецензенти:

- Р. Л. Сусол - д-р с.-г. наук, доцент, завідувач кафедри технології виробництва та переробки продукції тваринництва, Одеський державний аграрний університет;
- О. О. Стародубець - канд. с.-г. наук, доцент, доцент кафедри птахівництва, якості та безпечності продукції, Миколаївський національний аграрний університет.

З М І С Т

ВСТУП	4
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО СВИНАРСТВА: ОГЛЯД	6
ВИСНОВКИ	23
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	24

ВСТУП

Рівень життя населення тісно пов'язаний із розвитком галузей тваринництва, частка якого в структурі продовольства становить понад 45%, зокрема галузь свинарства займає близько 40%, у забезпеченні населення м'ясною продукцією. Вартість свинини знаходиться на третьому місці після ягнятини та яловичини, а за своїми поживними й кулінарними перевагами свинині належить перше місце з-поміж іншої м'ясної продукції [7, 9, 13, 21, 22]. Свинарство є важливою галуззю національної економіки, яка забезпечує населення продуктами харчування, переробну промисловість – сировиною, а також сприяє створенню необхідних державних резервів тваринницької продукції, інтенсивному використанню земельних ресурсів. Проте, фактичний стан галузі нині не відповідає її потенційним можливостям і потребує додаткової уваги з боку держави, практиків, науковців.

Необхідною умовою подальшого розвитку свинарства в Україні є прискорений перехід на виробництво конкурентоспроможної м'ясної свинини. Інтенсивне виробництво продукції свинарства висуває нові підвищені вимоги до технологічних особливостей ведення галузі [10, 16, 17, 29].

Здоров'я населення України та, власне, продовольча безпека, в значній мірі пов'язані із рівнем виробництва та споживанням білків тваринного походження, основним джерелом якого є м'ясо і м'ясопродукти. Особливу гостроту ця проблема набула у зв'язку із суттєвим спадом виробництва м'яса внаслідок непослідовних ринкових реформ в Україні, критичним станом сільськогосподарських підприємств, які є сировинною базою розвитку переробної й харчової промисловості, погіршенням матеріального становища сільських трудівників [1, 9, 21, 22].

Рішення проблеми зростання виробництва м'яса та підвищення рівня забезпечення населення м'ясною продукцією, значною мірою, залежать від розвитку свинарства, особливості якого дають змогу в найкоротші строки

забезпечити збільшення поголів'я свиней і досягти необхідного обсягу виробництва м'яса. За своєю господарською значущістю свинарство, як національно ідентична галузь в Україні, традиційно посідає перше місце серед інших галузей тваринництва. Адже у кризових ситуаціях саме воно нерідко ставало головним джерелом швидкого нарощування обсягів виробництва м'яса [4, 8, 13, 14, 29]. Крім того, свинарство є однією з ключових галузей, що забезпечує Україну м'ясо-сальною продукцією. Однак, в Україні внаслідок кризи в аграрному секторі виробництво свинини значно зменшилося, проте зазначена галузь надалі залишається однією з перспективних у формуванні продовольчої безпеки держави, забезпеченні внутрішнього попиту на м'ясну продукцію вітчизняного виробництва [14, 17, 20, 22, 29].

Мета досліджень – оцінити сучасний стан та визначити тенденції розвитку вітчизняного свинарства, як стратегічно важливої галузі у загальній структурі сільськогосподарського виробництва України.

Враховані та проаналізовані дані щодо стану галузі свинарства за період 2009-2020 років. За узагальнення тенденцій та перспектив розвитку свинарства були використані методи синтезу та аналізу, метод порівняння.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО СВИНАРСТВА: ОГЛЯД

На сучасному етапі в Україні виробництвом свинини займаються в основному дві категорії товаровиробників: присадибні господарства населення і сільськогосподарські підприємства. При цьому в присадибних господарствах утримується біля 50% свинопоголів'я від загальної кількості тварин [2, 7, 12, 15, 22].

Щорічна динаміка поголів'я свиней залежно від категорії господарства наведена на рис. 1. Спостерігаючи за щорічною динамікою чисельності поголів'я свиней у різних категоріях господарств варто зазначити, що станом на 2009 рік в усіх категоріях господарств утримують 6526 тис. голів свиней, а в 2010 році – 7577 тис. голів, що на 16,1% більше попереднього року [6, 10, 12, 16, 22, 30]. Такий числовий ряд переконливо свідчить про нарощування свинопоголів'я в Україні.

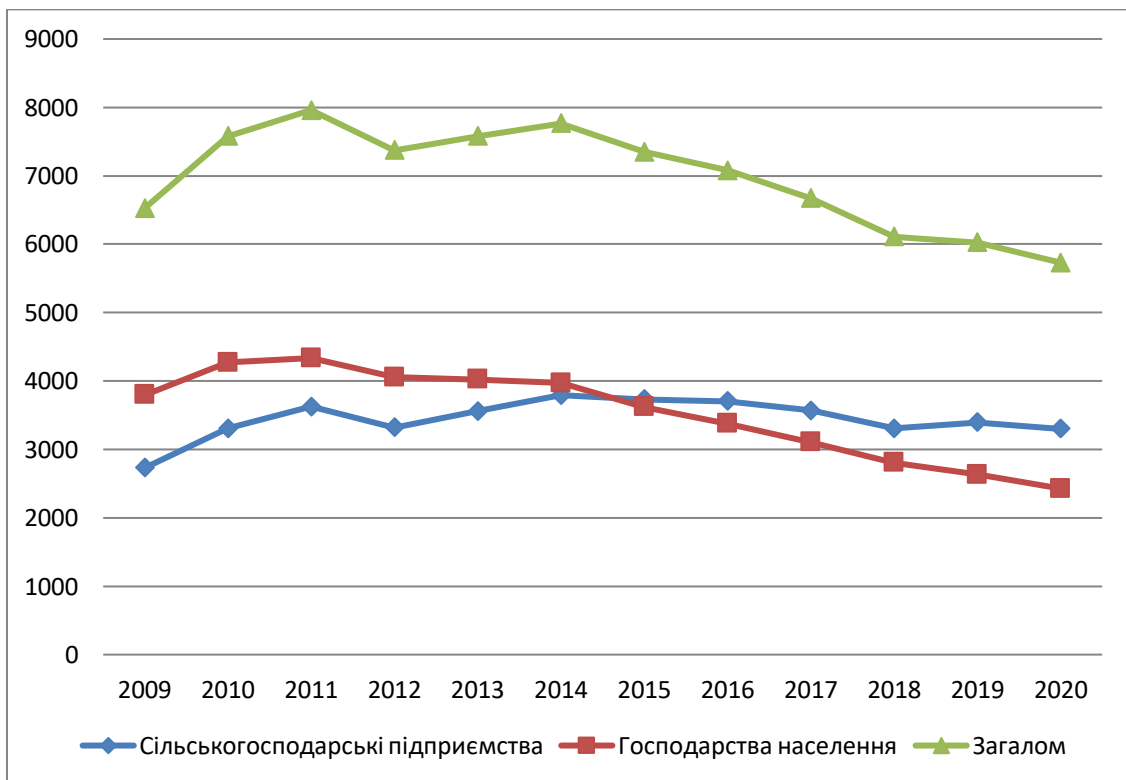

Рисунок 1 - Динаміка поголів'я свиней у різних категоріях господарств (2009-2020 рр.)

Варто відзначити, що у 2011 році основними виробниками свинини в Україні стали присадибні господарства, на частку яких припадало 54,5% (4335 тис. голів). Збільшення кількості свиней в присадибних господарствах було передусім вимушеною об'єктивною реакцією населення на загальний кризовий стан економіки в цілому і зменшення чисельності свиней в сільськогосподарських підприємствах [12, 21, 27]. Станом на 2012 рік, який виявився неоднозначним для галузі тваринництва і свинарства зокрема. Впродовж року спостерігалися як стимулюючі фактори, так і складнощі. До сприятливих факторів можна віднести: позитивні цінові тенденції на ринку забійних свиней, повне забезпечення кормами за рахунок високих врожаїв та низьких цін на них. Серед головних труднощів слід виділити відміну державної дотаційної підтримки і збільшення обсягів поставок імпоротної свинини. Все це призвело до того, що загальна чисельність свинопоголів'я мала наступний розподіл за категоріями господарств: 45,1% свиней (3319 тис. гол.) утримувалося сільськогосподарськими підприємствами, а решта 54,9% (4054 тис. гол.) – присадибними господарствами [12].

Помітна тенденція щодо зниження поголів'я свиней у присадибних господарствах, що, на нашу думку, має чітку сезонність (див. рис. 5.1.). Зокрема, скорочення свинопоголів'я відбувається під час новорічних, різдвяних та великодніх свят, що пояснюється зростанням споживання м'яса під час масових святкувань. Стосовно сільськогосподарських підприємств, то чисельність поголів'я свиней, які тут утримуються має не таку різку амплітуду коливань.

Виробничі показники 2013 року стали відчутно кращими. Додатковим стимулом розвитку галузі свинарства в цьому році стало тимчасове обмеження імпортних поставок бразильського м'яса, яке, як відомо, домінує з-поміж усього завезеного. В свою чергу, цінова ситуація була сприятливою для товаровиробників, а збільшення внутрішнього споживання та скорочення загального імпорту позитивно позначилося на стані галузі свинарства. У розрізі категорій необхідно відмітити, що у сільськогосподарських

підприємствах утримували 3557 тис. гол. свиней, що майже на 10% більше аналогічного показнику 2012 року [3, 6, 8, 12, 22, 24]. Це підтверджує той факт, що загальне зростання в галузі відбувається за рахунок нарощування потужностей промисловими виробниками свинини. Відносно присадибників, то тут кількість свинопоголів'я залишалася майже незмінною.

У 2014 році спостерігались тенденції щодо зниження кількості поголів'я свиней у присадибних, і, навпаки, збільшення у сільськогосподарських господарствах у порівнянні з 2013 роком на майже 1% і 6% відповідно [6, 12, 13, 27]. Зберегти позитивну динаміку, порівняно з минулим роком, змогли лише шість областей України – Івано-Франківська, Київська, Львівська, Тернопільська, Харківська та Хмельницька.

Слід відзначити, що 2015 рік є безпрецедентним для українського свинарства, адже чисельність свиней у сільськогосподарських підприємствах більша (3733 тис. гол.), ніж у присадибному секторі (3618 тис. гол.). Це свідчить, що промислове свинарство нарощує виробничі потужності. Ситуацію, що склалася у присадибних господарствах можливо пояснити за рахунок складної політичної ситуації в країні, де найбільших втрат зазнало свинопоголів'я господарств населення на Донеччині та Луганщині: на 20% та 30% менше, ніж у 2014 році, відповідно [6, 22].

Вартий уваги той факт, що впродовж другого кварталу спостерігається позитивна динаміка чисельності промислового поголів'я. Проте у липні незначне скорочення свинопоголів'я на сільськогосподарських підприємствах відбулося у десяти областях і, напевно, триватиме ще деякий час. Причиною цієї обставини є поширення африканської чуми свиней (АЧС), внаслідок якої свиней ліквідують не тільки ті господарства, що опинилися у зоні ризику поширення цієї хвороби, але й ті, хто не може в силу масштабу посилити рівень біобезпеки до потрібного [4, 6-8, 22, 30].

Зниження кількості свинопоголів'я у промисловому секторі пояснюється тим, що малі підприємства (до 300 свиноматок) через низьку ефективність, не витримали тиску економічних обставин, які склалися в

Україні і, як наслідок, припинили свою роботу.

У 2016-2020 році спостерігається тенденція до збільшення поголів'я свиней у сільськогосподарських підприємствах у порівнянні із господарствами населення. Проте, варто відзначити факт стрімкого зниження поголів'я свиней незалежно від категорії господарств в період з 2016 по 2020 рр., де головною причиною такого негативного явища є поширення африканської чуми свиней (АЧС).

Отже, надаючи розподіл свинопоголів'я за різними категоріями господарств, повідомляємо, що чисельність свиней в Україні з 2009 по 2020 рр. змінювалася по-різному, рис. 2. Дані діаграми переконливо свідчать, що найсприятливішим роком для збільшення кількості свиней в Україні був 2011

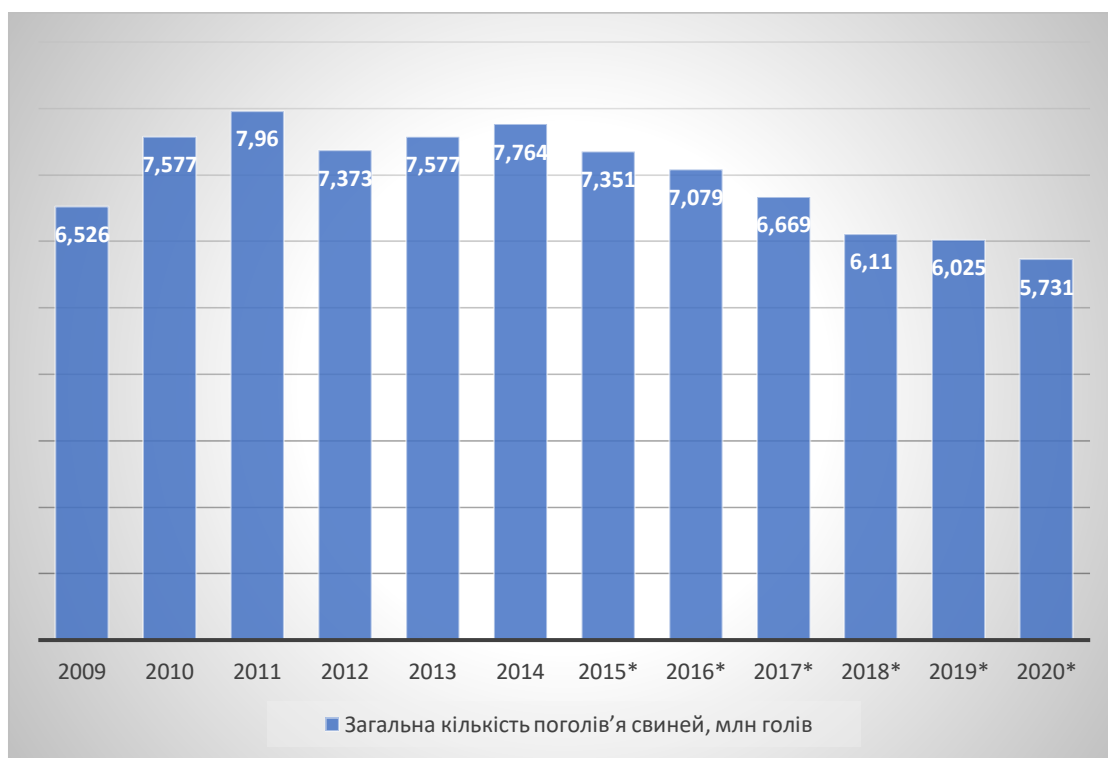

Рисунок 2 - Динаміка поголів'я свиней в Україні, станом на 01 січня (2009-2020 рр.) (дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях)

До основних причин суттєвого скорочення поголів'я свиней в країні, на нашу думку, слід віднести: диспаритет цін на сільськогосподарську та

промислово продукцію; зростання цін на корми; неспроможність більшості вітчизняних товаровиробників застосовувати новітні технології утримання та відгодівлі свиней; ліквідація спеціалізованих свинарських господарств (до 300 свиноматок); насичення вітчизняного ринку сировиною іноземного виробництва; скорочення обсягів державної підтримки; ускладнення епізоотологічної ситуації (АЧС); скрутне економічне положення пересічних українців [4, 7, 18, 21, 22].

Натепер в Україні розводять понад десяток різних порід свиней вітчизняного та зарубіжного походження, а також спеціалізованих типів і ліній. В країні створено відповідну племінну базу, яка є надбанням держави й багаторічної праці вчених-селекціонерів разом зі спеціалістами та керівниками господарств [21, 23].

Стосовно породного складу свиней в Україні, варто зазначити, що традиційною є для України галузь свинарства, коли класичними комерційними породами залишаються велика біла – 183910 голів, а це у відсотковому співвідношенні становить майже 52% та ландрас – 132334 голови, що становить 37% (табл. 1) [16, 21-23].

Трійку лідерів замикає вітчизняна порода – українська м'ясна порода, загальною кількістю поголів'я 10033 голови із 801 основною свиноматкою, де із загальної кількості на її частку припадає майже 3%.

Однак важливим є показник не поголів'я, а обсягів виробленого та реалізованого м'яса. Так, у 2020 році в Україні вироблено 324,5 тис. тон приросту живої ваги, що майже на 38,3% менше за обсяг вирощеної свинини 2015 року, рис. 3.

Констатуємо, що впродовж проаналізованих років, найменше було вироблено свинини за рік у 2020 році, де основною причиною цього явища були несприятливі погодні умови, світова та державна економічна криза, спричинена масовою пандемією коронавірусу *COVID-19*. Цей показник свідчить, що більше ніж 70% свинини в Україні виробляється екстенсивно, тобто при тому ж поголів'ї свиней в країнах ЄС, Канаді, Бразилії, США буде

вироблено, і виробляється на 70% свинини більше [4, 22, 24, 30].

Таблиця 5.1 - Породний склад племінного поголів'я свиней станом на 01.01.2018 року

Порода	Усього голів	Кількість голів, %	У т.ч. основних свиноматок, гол.
Велика біла	183910	51,9	13551
Ландрас	132334	37,3	15518
Українська м'ясна	10033	2,8	801
Потавська м'ясна	8980	2,5	617
Червона білопояса	6444	1,8	463
Дюрок	3767	1,1	309
П'єтрен	2581	0,7	255
Миргородська	2056	0,6	171
Велика біла (англійської селекції)	1615	0,5	133
Українська степова біла	1495	0,4	283
Велика чорна	1076	0,3	215
Уельська	313	0,05	100
Українська степова ряба	92	0,05	21
Усього	354696	100	32437

Половина отриманого приросту живої ваги свиней припадає на п'ятірку областей, де активно розвивається галузь свинарства. Однак, як зазначає О. Бондарська [6, 22], що лише у Київській та Івано-Франківській областях зберіглася позитивна динаміка, тоді як у Донецькій, Дніпровській та Полтавській – обсяги вирощування свиней дещо скоротилися.

Проте збільшення приростів живої ваги отримали за рахунок свиногосподарств Рівненської області – на 32%, у Тернопільській – на 30%, а

на Житомирщині – на 20%. У середньому за аналізований період промислове поголів'я нарощувало по 483 г на добу [12, 22, 24].

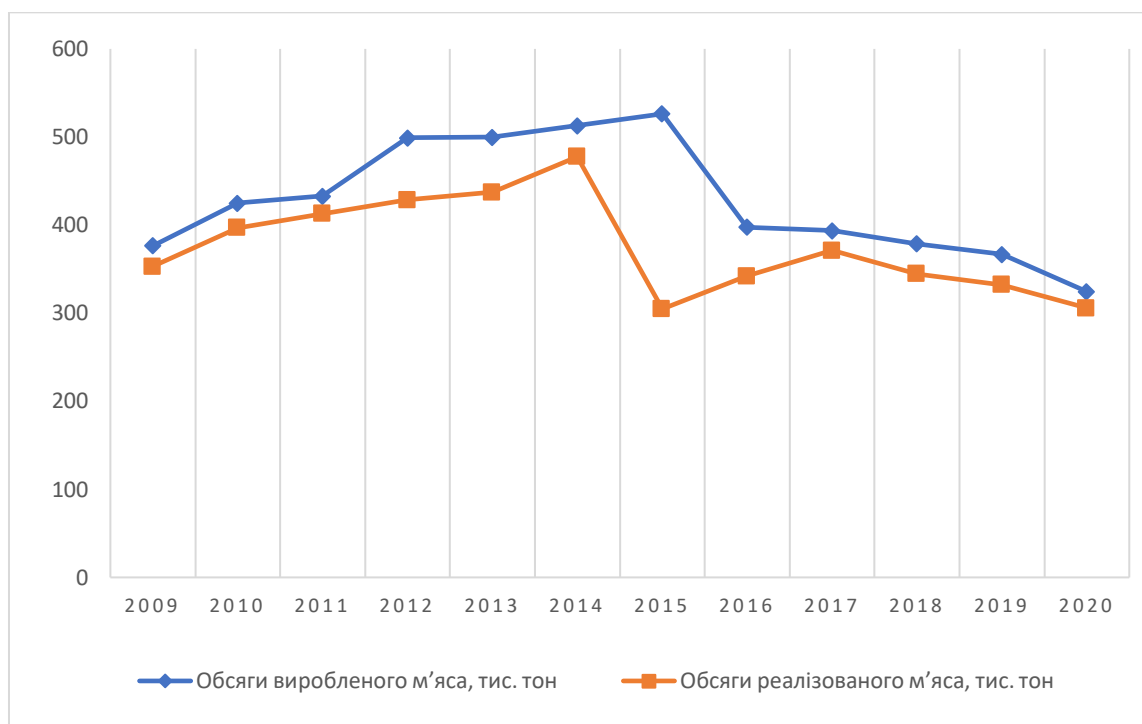

Рисунок 3 - Динаміка обсягів виробництва та реалізації м'яса свиней (2009-2020 рр.) (дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях)

Що стосується показнику обсягу реалізації свинини, то слід відмітити, що найбільший показник зафіксований у 2014 році і становить 477,5 тис. тон свинини. Протягом 2011-2013 рр. в країні реалізовано приблизно однакову кількість свинини – в межах 412,9-437,1 тис. тон. Майже 93% отриманих приростів, а саме 304,8 тис. тон, реалізували на забій у 2015 році. Основну стримуючу роль зіграли підприємства Донеччини та Полтавщини, які зменшили реалізацію на забій на 5,8 та 3 тис. тон відповідно, порівняно з 2014 роком. Варто відзначити і ту обставину, що з 2014 по 2020 роки обсяги реалізації свинини мали тенденцію до зниження і станом на 2020 р. цей показник становив – 305,7 тис. тон. Разючого падіння зазнали обсяги

реалізації на забій підприємствами Луганщини та Чернівецькій області, де цей показник зменшився вдвічі та на третину відповідно [6, 8, 12, 13, 22].

З огляду на цінову ситуацію в період з 2009-2020 років, повідомляємо, що закупівельні ціни на свиней у живій вазі постійно зростали, рис. 4. Отже, станом на 2010 рік закупівельні ціни на свиней м'ясного типу зупинилися на позначці 18,5 грн/кг.

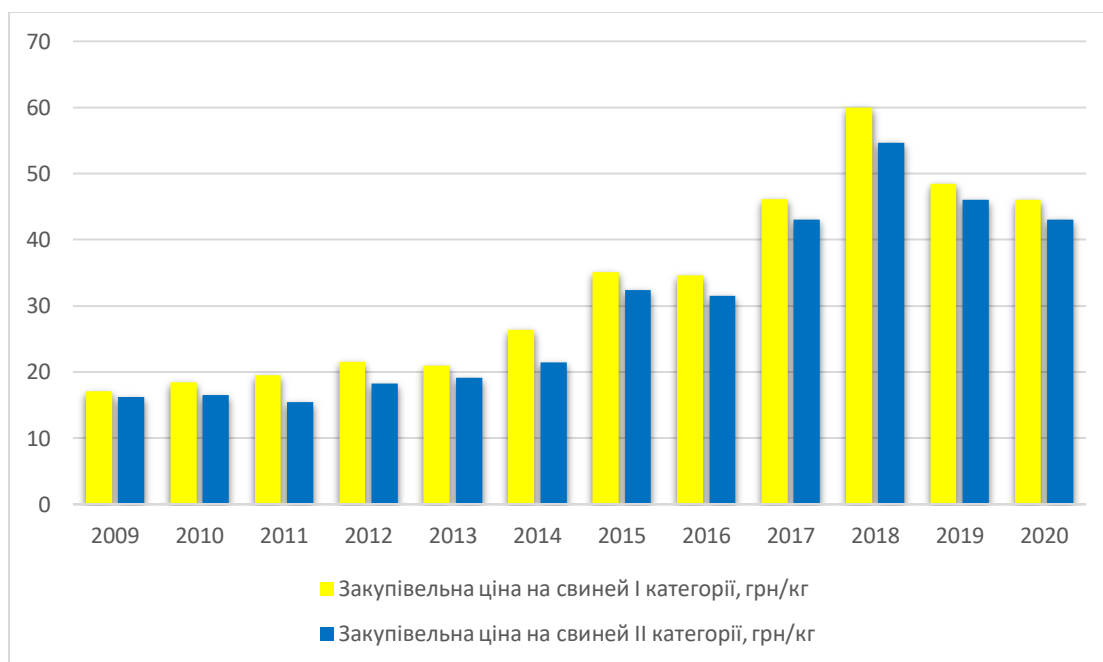

Рисунок 4 - Динаміка закупівельних цін на свиней залежно від категорії, грн/кг

Це на 2,3% вище порівняно із ціною 2009 року, що свідчить про скорочення імпорту та відповідно зростання попиту на вітчизняну свинину. Ціни ж на м'ясо-сальних свиней (II категорії) трималися на рівні 16,5 грн/кг [2, 4, 11, 12, 22, 25]. У 2011 році спостерігалось відчутне скорочення обсягів імпорту свинини, що відбилося на внутрішніх цінах на тварин. Так, на таке скорочення імпорту м'яса вітчизняний ринок відреагував цілком логічно: для підтримки обсягів виробництва, що, у свою чергу, викликало ріст цін і на готову продукцію. Так, закупівельна ціна на свиней I категорії підвищилася на 5% і становила 19,45 грн/кг, проте ціна на свиней II категорії здешевіла до

позначки 15,5 грн/кг.

Середньорічні закупівельні ціни на м'ясних свиней у 2012 році склали 21,6 грн/кг, що на 11% були дорожчими, ніж у минулому році. Хоча наприкінці грудня цього ж року мінімальна ціна становила 18,8 грн/кг живої ваги. Така тенденція до падіння ціни була пов'язана із низькою купівельною спроможністю населення, значною часткою імпортової свинини на ринку та демпінговою політикою найкрупніших виробників свинини. Що стосується свиней II категорії, то середньорічна ціна на них теж зросла: 18,3 грн/кг у 2012 році порівняно з 15,5 грн/кг у 2011 році. Рік 2013 був достатньо динамічним щодо цінових тенденцій на ринку живих свиней [5, 6, 18, 22]. Окрім сезонності, важливими ціноутворюючими чинниками були погодні умови, імпортні поставки та ціни на світовому ринку. Однак, порівняно з 2012 роком, ціни на свиней I категорії були у вужчому діапазоні – 21,00 грн/кг.

На ринку закупівельних цін на свинину 2014, 2015 років ціна знову відновила рух на підвищення відповідно на 5-7 грн/кг і 15-17 грн/кг. Таке підвищення пов'язане із зниженням споживчої активності, скорочення кількості сільськогосподарських підприємств та підвищення ціни на кормові культури.

Зокрема, закупівельні ціни 2016 року на свиней забійних кондицій першої категорії були відчутно нижчими ніж торік через дуже слабку експортну активність, порівняно з 2015-м та доволі млявий внутрішній попит, який більшу частину року не міг втримати ціни на рівні минулого року. Це також мало вплив на роздрібну ціну свинини, зменшивши її середньорічний рівень на 2-5%, а також суттєво «згладивши» її сплески. А тому, констатуємо, що вартість закупівельних цін свиней I категорії становила 34,6 грн/кг, а II категорії – 31,5 грн/кг.

У 2017 році констатуємо чергове підвищення цін на живець I категорії – 46,1 грн/кг, II – 43,0 грн/кг відповідно. У 2018 році на ринку свинини живою вагою намітилася висхідна динаміка закупівельних цін. Власне, такий

підйом був викликаний активнішою заготівлею сировини м'ясопереробними підприємствами. Згодом це переросло у поступовий висхідний рух цін у передноворічний період. Тому, закупівельні ціни на свинину I категорії підскочили до позначки 60,0 грн/кг, а II – 54,7 грн/кг. Загалом зміна цін на свинину живою вагою залежить від цілої низки чинників: споживча активність, на яку впливають як сезонні коливання попиту, так і купівельна спроможність; сезонні коливання попиту/пропозиції живця; очікування гравців ринку; жвавість зовнішньої торгівлі; цінова динаміка на ринку ресурсів (корми, ветпрепарати, енергоносії та електроенергія тощо), яка в свою чергу залежить від коливання валютних курсів.

Стосовно 2019 р. і 2020 р. відзначаємо, що ціни на живець дещо знизилися у порівнянні з 2018 роком й становили 48,5 і 46,0 на свинину I категорії, 46,2 та 43,0 – на свинину II категорії відповідно.

Варто також пам'ятати, що в Україні свинина не найдорожча у закупівлі. Так, у країнах Європи ціни на свинину незначно нижчі або співставні з українськими, в РФ кілограм живця коштує 44 грн, в Італії – майже 45 грн/кг, у Китаї – понад 60 грн/кг.

Таким чином, ефективність свинарства залежить від генетики, технології вирощування і годівлі, здоров'я тварин й кормів. В структурі собівартості свинини найбільшу частку складають витрати на корми (до 70-80%). Нестача поживних речовин, особливо білка, а також амінокислот, вітамінів, макро- та мікроелементів, спричиняє зниження приростів, збільшення строків відгодівлі, перевитрати кормів та, як наслідок, собівартість свинини, що вища, ніж в країнах ЄС. Зважаючи на показники виробництва свинини на даний час, виникає запитання, чи правильно ми використовуємо той ресурс, який у нас є? За минулий рік Україна виробила зернових культур 3% від загальносвітового обсягу (так само як Бразилія і Канада), а свинини лише 0,5% (Бразилія 3%, Канада 2%) [4, 6, 10, 11, 12, 16, 22, 26, 28].

З огляду на вищевказане, пропонуємо розглянути динаміку цін на

кормові культури для годівлі свиней, таблиця 2.

Таблиця 5.2 -Динаміка цін на кормові засоби в Україні

Роки	Середня вартість кормових культур, грн/т					
	пшениця	ячмінь	кукурудза	шрот соняшниковий	макуха соєва	шрот соєвий
2009	1400	1200	1500	1580	3120	3500
2010	1570	1500	1650	1750	3200	3900
2011	1700	1700	2000	2200	3700	4200
2012	1800	1790	1400	2350	3750	4600
2013	2500	2300	2500	3200	4400	5200
2014	3100	2750	2900	3900	5300	6700
2015	3400	3300	3000	5300	8100	10500
2016	4126	3550	4010	5500	9250	13100
2017	4710	4407	4106	6400	10500	13600
2018	5850	6300	4500	7100	11600	14100
2019	6100	5600	4650	10350	11950	14000
2020	6225	5420	4840	10400	12150	14500

З початком 2010 року в Україні ціни на зерно зростали швидкими темпами у зв'язку з невисокою врожайністю культур, а також реагуючи на стан світового ринку. За даними операторів зернового ринку, ціна на пшеницю коливалася в межах 1570-1650 грн/т., на ячмінь – 1450-1500 грн/т., кукурудза знаходилась в тих же цінових межах – 1600-1650 грн/т. [6, 7, 12, 16, 22]. В свою чергу, середньовиважені ціни по Україні на шрот соняшниковий становили 1750 грн/т., що на 10,8% вище у порівнянні з попереднім 2009 роком.

Тенденція до підвищення ціни спостерігалася також для макухи та

шроту соєвого, яка зупинилася на позначках 3200 грн/т й 3900 грн/т. відповідно.

Підвищення цін на кормові засоби в Україні має стабільну тенденцію і на 2011-2020 роки, що пов'язане із невисокою врожайністю, недостатньою кількістю потужностей для зберігання, зменшенням активності закупівлі на українському ринку тощо. Тому, констатуємо, що за даними Держкомстату України [1, 3, 12, 22] станом на 2020 рік ціна пшениці за тону зросла до 6225 грн, ячменю – 5420 грн, кукурудзи – 4840 грн, шроту соняшникового – 10400 грн, макухи соєвої – 12150 грн і шроту соєвого – 14500 грн, що становить на 2,1%, –3,2%, 4,1%, 0,5%, 1,7% і 3,6% більше порівняно з минулим 2019 роком, відповідно.

Зважаючи на вищевказані обставини, які склалися у галузі свинарства в Україні суттєво скоротився і обсяг споживання свинини. Так, в 2009 р. середньостатистичним українцем було спожито 16,2 кг свинини за рік, що на 54% менше мінімально рекомендованої норми споживання м'яса свиней на одну особу (рис. 5) [12, 16, 24-26].

Як видно із рис. 5, споживання свинини українцями щорічно починає збільшувати оберти і вже на 2013 рік цей показник становить 21,8 кг за рік. Цей рівень споживання звичайно не є, навіть, мінімальною нормою споживання свинини, але він все ж таки є вищим, ніж споживання м'яса у 2009 року – на 34%.

Чого не можна спостерігати, на жаль, протягом останніх двох років, де споживання м'яса свинини українцями безупинно знижується. Станом на 2015 рік цей показник на одного пересічного українця становить 19,6 кг, проти найвищого значення даного показнику, який був зафіксований у 2013 році. Таке негативне явище у суспільстві, перш за все, пов'язане із низкою причин: низькою платоспроможністю населення, низьким рівнем життя українців, зниженням аграріями виробництва м'яса у живій вазі, здорожчанням кормових засобів для годівлі свиней, скороченням на 28% імпорту м'яса тощо [12, 22].

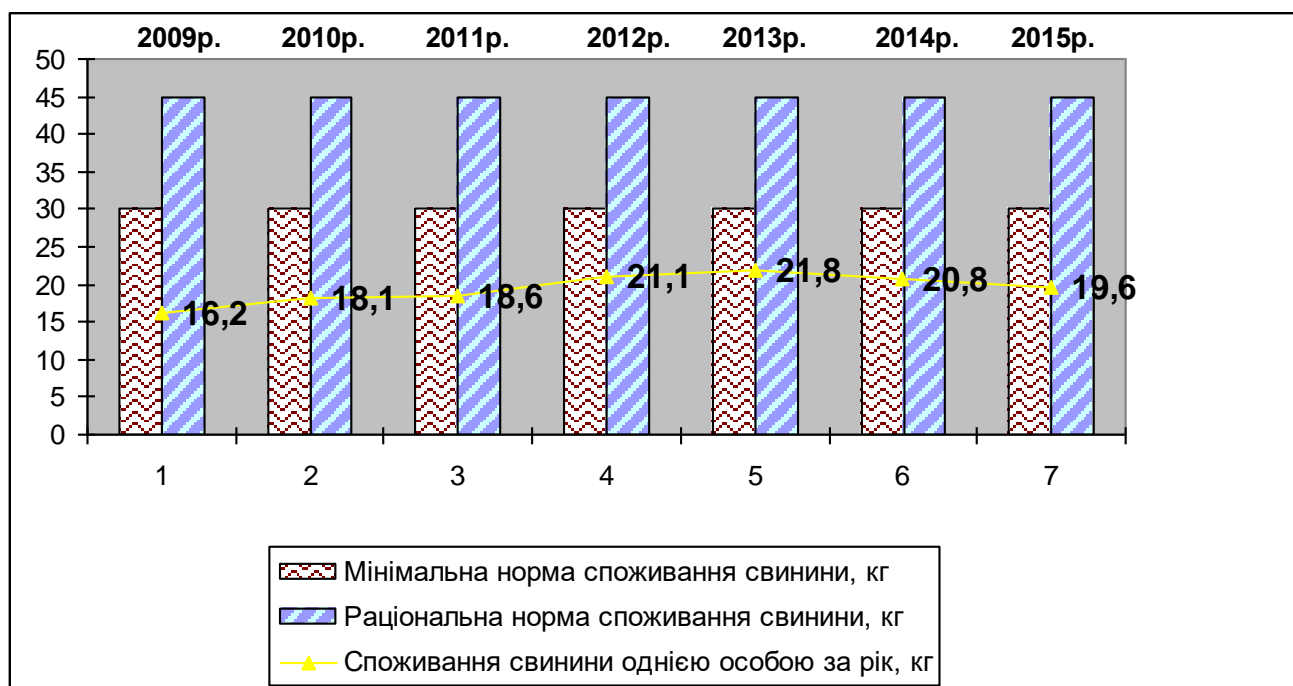

Рисунок 5 - Обсяг споживання свинини середньостатистичним українцем протягом 2009-2015 рр. (за даними Державної служби статистики України)

За твердженням аналітиків Української аграрної асоціації (УАА), вивчивши внутрішню структуру ринку м'яса і з'ясувавши, скільки ж кілограмів м'яса на рік (і яких саме видів) споживає у середньому кожен українець, було помічено три цікаві тенденції. Перша – кількість споживання м'яса на рік одним українцем за 2017-2020 рр. майже не змінилась і незначно коливається: 2017-й р. – 48,98 кг (4,08 кг на місяць), 2018-й р. – 48,45 кг (відповідно – 4,04 кг), 2019-й р. – 46,72 кг (3,8 кг на місяць), 2020-й р. – 44,25 кг (3,2 кг на місяць).

Друга – загальна структура річного споживання теж стабільна, у ній домінує частка м'яса птиці. Саме вона становить половину раціону пересічних українців і її частка зростає: 2017-й р. – 24,34 кг на одну особу (49,7% всього спожитого за рік), 2018-й р. – 25,15 кг (51,9%), 2019-й р. – 26,14 кг (55,9%), 2020-й р. – 27,1 кг (61,2%).

Третя – трійка видів м'яса зі щорічного раціону українців залишається останні роки практично незмінною. Окрім м'яса птиці до неї входять: 2-ге

місце – свинина: 2017-й р. – 13,8 кг (6,76%), 2018-й р. – 12,6 кг (6,10%), 2019-й р. – 13 кг (1,97%), 2020-й р. – 10,9 кг (2,43%); 3-тє місце – яловичина: 2017-й р. – 3,09 кг (6,3%), 2018-й р. – 5,4 кг (2,62%), 2019-й р. – 4,8 кг (0,73%), 2020-й р. – 3,6 кг (0,81%) [4, 5, 12, 22-28] (табл. 3).

Таблиця 3 - Динаміка річного обсягу споживання м'яса пересічним українцем, кг

Вид м'яса	Рік			
	2017	2018	2019	2020
М'ясо птиці, кг	24,34	25,15	26,14	27,1
Свинина, кг	13,8	12,6	13	10,9
Яловичина, кг	3,09	5,4	4,8	3,6
М'ясо інших видів тварин, кг	7,75	5,3	2,78	2,78
Загалом, кг	48,98	48,45	46,72	44,25

Зазначена інформація свідчить, що обсяги імпорту свинини у останні роки суттєво впали без зростання обсягів експорту, що викликано катастрофічним падінням свинопоголів'я (понад 23% за 5 років) та неефективними заходами щодо запобігання поширенню АЧС. Однак, попит на свинину в Україні традиційно високий, а це призводить до подальшого росту цін на таку продукцію, що, в свою чергу, разом із відносно недовгим циклом виробництва стимулює виробників до нарощування темпів виробництва свинини.

Нині в структурі вітчизняної пропозиції значну частку займає продукція іноземного виробництва, обсяги якої почали стрімко збільшуватися з 2009 року (рис. 5.6). Однак, якість продукції, що ввозиться на територію нашої країни є досить низькою [6, 16, 18, 22, 28].

За останні роки склад основних країн-імпортерів не змінився. Так, з 2014 року Німеччина збільшила свою питому вагу в імпорті свинини до

України, а США і Бразилія поступилися своїми позиціями. Найбільших втрат зазнала Бразилія: вартісний обсяг поставок із цієї країни скоротився всемеро (для порівняння, вартість контракту на імпорту однієї тони свинини із Бразилії у 2012 році становила 2019 доларів США). Наразі основними постачальниками імпортованої свинини в Україну є: Польща – на 17,74 млн доларів (42,39%); Німеччина – на 7,27 млн доларів (17,38%); Нідерланди – на 5,65 млн доларів (13,51%); інші країни світу – на 11,18 млн доларів (26,72%) [12, 22, 30].

Як підтверджують дані (рис. 6), загальний обсяг імпорту свинини у 2014 році зменшився у п'ятеро, а у 2015 році – всемеро. В період з 2016 по 2017 рр. об'єм імпорту свинини збільшився до 304 тис. тон, а далі до 2020 року коливався в межах 219-251 тис. тон. Проте, Україна нарощує обсяги щодо експортування свинини.

Рисунок 6 - Динаміка обсягів імпорту свинини в Україні (2009-2020 рр.)

В цьому плані вагоме місце відводиться провідним виробникам свинини в Україні: ПрАТ «АПК-ІНВЕСТ» (286339 загальне поголів'я свиней,

24702 голів маточного поголів'я, 57931 реалізовано свиней на забій у живій вазі), СП ТОВ «Нива Переяславщини» (221813 загальне поголів'я свиней, 14887 голів маточного поголів'я, 38575 реалізовано свиней на забій у живій вазі), ТзОВ «Гудвеллі Україна» (187905 загальне поголів'я свиней, 14095 голів маточного поголів'я, 37159 реалізовано свиней на забій у живій вазі), ТОВ «НВП Глобинський свинокомплекс» (154300 загальне поголів'я свиней, 12500 голів маточного поголів'я, 34000 реалізовано свиней на забій у живій вазі), ПАП «Агропродсервіс» (67500 загальне поголів'я свиней, 8800 голів маточного поголів'я, 18768 реалізовано свиней на забій у живій вазі).

Отже, перспективами розвитку галузі свинарства, на нашу думку, є:

1. Збільшення кількості поголів'я свиней в усіх категоріях господарств країни до 11678,9 тис. голів;
2. Зниження конверсії корму до 2,5-3,2 кг, зниження віку забою тварин до 165-170 днів;
3. Отримання від свиноматки за рік 25-28 «ділових» поросят;
4. Збереження локальних вітчизняних порід.

Для реалізації даних перспектив слід вирішати наступні задачі: здійснити структурну перебудову галузі свинарства з пріоритетом розвитку промислового свинарства у сільськогосподарських підприємствах; провести системну технологічну модернізацію виробництва продукції свинарства, забезпечивши пріоритет інтенсивним та ресурсозберігаючим технологіям виробництва м'яса з конкурентними якісними та кількісними параметрами; виконати систему технічних перетворень в галузі свинарства за системами утримання, годівлі, роздачі кормів, мікроклімату, видалення та утилізації гною із можливістю автоматизації виробничих свинооб'єктів; забезпечити формування в країні маточного поголів'я свиней на базі кращих світових та вітчизняних генотипів; забезпечити захист вітчизняних виробників свинини на ринку продукції, провівши ефективну політику регулювання цін на ринку свинини; сформувати національні стандарти і нормативну базу на свинопродукцію, яка буде гармонійною зі світовими нормами; провести

модернізацію зернової галузі сільського господарства; розробити і забезпечити програму розвитку вітчизняної науки і технології виробництва продукції свинарства та інноваційних проектів модернізації галузі на базі нових вітчизняних проектно-консалтингових і технопаркових структур; забезпечити модернізацію системи підготовки і перепідготовки кадрів для галузі свинарства.

ВИСНОВКИ

Для забезпечення прибутковості ведення свинарства в Україні необхідно здійснювати державні інтервенції ринку продукції свинарства. Це дасть можливість забезпечити продовольчу безпеку в державі, гарантувати виробникам мінімальні ціни на м'ясну продукцію, підвищувати їх економічні інтереси та стимули, наситити внутрішній ринок свининою в повній мірі, виходячи з науково обґрунтованих норм споживання м'яса в розрахунку на одну особу. Також, доцільно було б регулярно надавати кредитну підтримку (кредитну субсидію) виробникам тваринницької продукції, яка може бути направлена на модернізацію виробництва для комплексного застосування інтенсивних технологій, а це, в свою чергу, впливатиме на конкурентоспроможність продукції.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, акцентуємо увагу на те, що на сучасному етапі в Україні ставиться завдання радикально відродити галузь свинарства та перевести її на індустріальну технологію, а також добитися того, щоб вона могла давати дешеву, високоякісну та конкурентоспроможну продукцію. Для цього наша країна має необхідний племінний генофонд та племінну базу свиней, володіє родючими землями для формування відповідної кормової бази, а також висококваліфікованим потенціалом науковців і виробників для раціонального ведення галузі свинарства. Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні напрямів розвитку галузі свинарства в умовах індустріалізації технологічних процесів виробництва та реалізації продукції свинарства.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку)* / [Присяжнюк М. В., Зубець М. В., Саблук П. Т. та ін.] ; за ред. М. В. Присяжнюка, М. В. Зубця, П. Т. Саблука, В. Я. Месель-Веселяка, М. М. Федорова. Київ : ННЦ ІАЕ, 2011. 1008 с.
2. *Аналіз і прогноз кон'юнктури світових ринків продукції тваринництва* [Шпичак О. М., Лупенко Ю. О., Присяжнюк М. В. та ін.] ; за ред. О. М. Шпичака. Київ : ННЦ ІАЕ, 2012. 250 с.
3. *Аналіз поточної кон'юнктури і прогноз ринків тваринницької продукції в Україні та світі* : монографія / Шпичак О.М. та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2015. 392 с.
4. Бабенко М. Свинарство 2021 – програти не можна виграти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agronews.ua/news/stalovidomo-chomu-ukrainski-svynari-prohraiut-na-svitovomu-rynku/>
5. *Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України*: стат. зб. / за ред. О. М. Прокопенко. Державна служба статистики України. Київ, 2018. 59 с.
6. Бондарська О. Глобальний ринок свинини. *Прибуткове свинарство*. 2015. № 4(28). С. 26-30.
7. Брик М. М. *Сучасний стан та перспективи розвитку галузі тваринництва в Україні. Економічний аналіз*, [S.l.], v. 28, n. 4, p. 331-337, gru. 2018. ISSN 2219-4649. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1649/6565656727>
8. *Виклики та перспективи для свинарства*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kurkul.com/spetsproekty/479-vikliki-ta-perspektivi-dlya-svinarstva-reportaj-iz-forumu-svinoferma-maybutnogo>
9. Гнатюк С. А. Результати і перспективи роботи господарств корпорації «Тваринпром». *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2015. Вип. 2(84). С. 15-22.
10. Грищенко Н. П. Розвиток свинарства в Україні. *Тваринництво та технології харчових продуктів*. 2019. № 217. С. 16-23.
11. Демчак І. М. *Моніторинг стану галузі тваринництва та ринків м'ясо-молочної продукції за січень-березень 2013 року в цифрах, графіках, діаграмах* / [І. М. Демчак, О. В. Сеннь, Д. М. Микитюк, О. Л. Чижевський]. Київ : НДІ «Укragenproppromproduktivnist», 2013. 47 с.
12. *Державна служба статистики України*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
13. Ібатулін М. І. Організаційно-економічні засади реалізації продукції свинарства особистими селянськими господарствами. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. 2016. № 2. С. 34-36.

14. Іванов С.С., Бородаєнко Ф.А., Топіха В.С., Лихач В.Я.. Ефективне виробництво свинини в умовах СВК «Агрофірма «Миг-Сервіс-Агро». *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2015. Вип. 2 (84). Т. 2. С. 78-86.

15. Ковач Ю. Є., Ільїна Г. В. Ефективність свинарства в умовах сьогодення. Ефективність використання трудових і матеріальних ресурсів у сучасних умовах у свинарстві. В кн.: *Продуктивність агропромислового виробництва (економічні науки)* : наук.-практ. зб. Українського науково-дослідного інституту. Київ : НДІ «Укראгропромпродуктивність», 2011. № 19. С. 55-57.

16. Лихач В. Я. *Обґрунтування, розробка та впровадження інтенсивно-технологічних рішень у свинарстві* : монографія. Миколаїв : МНАУ, 2016. 227 с.

17. Лоза А. А. Слагаемые успеха отечественного свиноводства. *Тваринництво сьогодні*. 2010. № 2. С. 18-20.

18. *Особенности и перспективы развития рынка мяса и мясопродуктов*. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: www.meat.com.ua/pol/?id=4

19. *Особенности селекційно-технологічних рішень та організаційних форм у сучасному свинарстві* / В. М. Волощук, І. В. Хатько, О. І. Підтереба та ін. *Свинарство*. 2012. Вип. 61. С. 3-8.

20. Рыбалко В. П. Проблемы производства свинины в странах СНГ. *Свиноводство*. 2010. № 7. С. 48–49.

21. *Свинарство* : монографія / [В. М. Волощук, В. П. Рыбалко, М. Д. Березовський та ін.]. Київ : Аграрна наука, 2014. 587 с.

22. *Технологічні інновації у свинарстві* : монографія / В. Я. Лихач, А. В. Лихач. Київ : ФОП Ямчинський О.В., 2020. 290 с.

23. *Технологія виробництва продукції свинарства* : навчальний посібник / [В. С. Топіха, В. Я. Лихач, С. І. Луговий, Г. І. Калиниченко, О. А. Коваль, Р. О. Трибрат]. Миколаїв : МДАУ, 2012. 453 с.

24. Тучкова А. *Українське свинарство: розвивати, не можна покинути* [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://pigua.info/uk/pigmarket/88/>

25. *Українці потребляють сейчас в пять раз меньше мяса, чем при СССР*. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://www.20minut.ua/news/71619>

26. *Україна посідає 85-е місце в світі за споживанням м'яса на душу населення*. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://shuvar.com/index.php?mod=news&cmd=details&id=620>

27. *Україна у 2014 році наростила виробництво всієї продукції тваринництва* – Держстат [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://ua.korrespondent.net/business/economics/3318808>

28. Шпичак О. М., Боднар О. В., Пашко С. О. *Цінова ситуація на ринках продукції тваринництва в Україні*. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 52 с.

29. Шуст О. А. Економічні засади виробництва та реалізації продукції свинарства в сільськогосподарських підприємствах. *Сталий розвиток економіки*. 2011. №1(4). С. 276-280.

30. *Management of innovative technologies creation of bio-products: monograph* / V. Lykhach, A. Lykhach, M. Duczmal, M. Janicki, M. Ohienko, A. Obozna, O. Kucher, R. Faustov. Opole-Kyiv, 2020. 223 p.

Навчально-наукове видання

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО СВИНАРСТВА (виробничо-практичні рекомендації)

Укладачі:

Луговий Сергій Іванович
Крамаренко Сергій Сергійович
Крамаренко Олександр Сергійович
Лихач Вадим Ярославович
Атаманюк Ігор Петрович

Відповідальний за випуск: С. І. Луговий
Редактор: С. І. Луговий
Комп'ютерний набір: О. С. Крамаренко

Підписано до друку __. __. 2019 р.
Папір офсетний. Друк офс.
Ум. друк. арк. 2,4. Наклад 20 прим. Формат 60 × 84/16.
Зам. №523.

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від
20.02.2013 р.